

OSVRTI

Osvrt 1. Grčka kriza – uzroci, mitovi i pouke

Saša Randelović¹, Milojko Arsić²

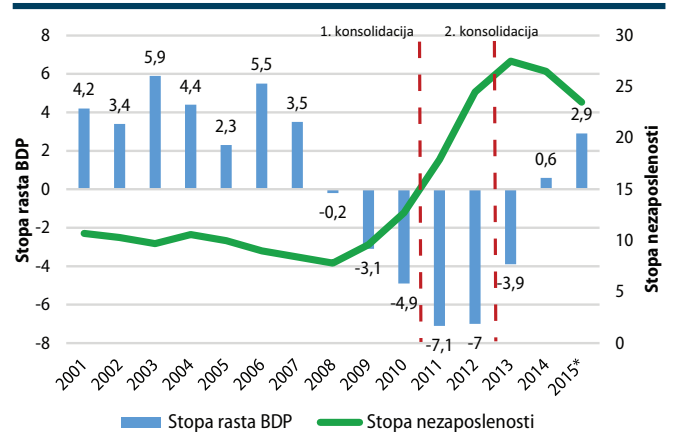
Moderna grčka država, od oslobođenja od Turske (u prvoj polovini XIX veka) do danas je pet puta *de facto* bankrotirala. Prvi bankrot se dogodio odmah po oslobođenju od Turske, jer država nije mogla da otplati dug prema britanskim bankama, nastao za kupovinu oružja za ustanak. Poslednja kriza javnog duga, koja traje od 2010. godine, takođe u širem smislu predstavlja bankrot, jer država nije bila u stanju da servisira ceo dug pod postojećim uslovima, zbog čega joj je izvršen otpis dela duga, period otplate produžen, a kamatne stope smanjene. Česte krize javnog duga u Grčkoj ukazuju na visoku toleranciju društva prema zaduživanju i na nizak stepen institucionalnog razvoja, neophodnog za obezbeđenje održivosti javnih finansija.

Uzroci krize

Od ulaska u Evro-zonu (2001.) do krize (2008. godine), privreda Grčke je rasla po stopi od 4,2% (Grafikon 1.), što je znatno brže od proseka Evro-zone, pre svega usled snažnog rasta državne i lične potrošnje. Posledično, Grčka je do početka krize imala izrazito visok deficit tekućeg računa platnog bilansa, koji je u 2008. godini dostigao gotovo 15% BDP-a, što je uticalo na veliku zavisnost od priliva kapitala iz inostranstva. Visok nivo spoljnotrgovinskog deficita u dužem periodu ukazuje na nekonkurentnost grčke privrede, čemu je znatno doprinela politika visokih zarada (u odnosu na produktivnost) i nemogućnost korišćenja depresijacije valute kao mehanizma za unapređenje međunarodne konkurentnosti. Svetska finansijska kriza je uticala na znatan pad priliva kapitala, usled čega je već u 2009. godini došlo do problema sa finansiranjem spoljnog deficita, te do njegovog posledičnog pada za trećinu. Pad priliva stranog kapitala automatski je doveo do snažnog pada BDP, potrošnje građana i poreskih prihoda, odnosno do rasta fiskalnog deficita i javnog duga već u 2009. godini, pre nego što je Grčka primenila mere štednje.

Pored spoljne neravnoteže, Grčka je u prethodnim decenijama imala i veliku unutrašnju neravnotežu, koja se ogleda u permanentno visokom fiskalnom deficitu. Čak i u 2001. godini, koja je bila prva godina njenog članstva u Evro-zoni, fiskalni deficit Grčke (4,2% BDP) je bio veći od limita propisanog kriterijumima iz Mastrihta, da bi u godinama nakon toga dalje rastao.

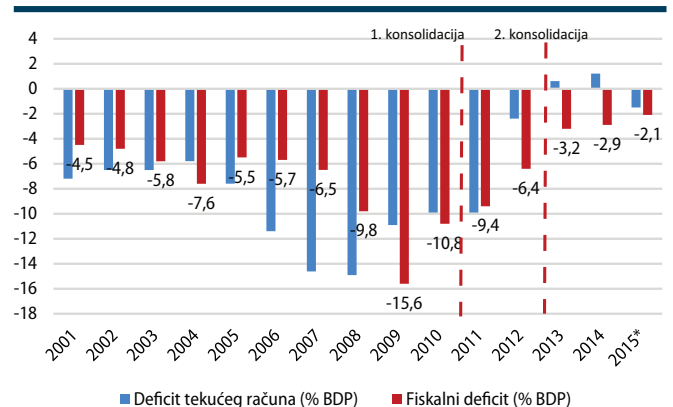
Grafikon 1. Grčka: Stopa rasta BDP-a i stopa nezaposlenosti

Izvor: Eurostat

Tako je u periodu od 2001. do 2008. godine fiskalni deficit u proseku iznosio 6,3% BDP, a od 2009. do 2014. godine oko 8% BDP-a. Tome je bitno doprineo neuspeh u sprovođenju penzijske reforme 2001. godine, smanjenje poreza (smanjenje stope PDV pre ulaska u Evro-zonu, kako bi se ispunio uslov u pogledu visine inflacije), te nastavak politike nekontrolisanog zapošljavanja u javnom sektoru i veoma široko definisanih prava iz javnog sektora (plate, dodaci, socijalna davanja i dr.), usled čega je učešće tekuće potrošnje u ukupnoj javnoj potrošnji u Grčkoj bilo znatno iznad evropskog proseka. Osim toga, visokom fiskalnom deficitu doprineo je i visok nivo korupcije i tolerancije prema svojoj ekonomiji. Takođe, visok spoljni deficit i posledično visoki prihodi od poreza na potrošnju su delovali podsticajno za nastavak ekspanzivne fiskalne politike, zamagljujući sliku o visini deficita.

Grafikon 2. Grčka: Konsolidovani fiskalni deficit i deficit tekućeg računa platnog bilansa (% BDP)

Izvor: Eurostat

¹ Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu i QM

² Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu i QM

Visok deficit tekućeg računa platnog bilansa (14,9% BDP) i visok fiskalni deficit (9,8% BDP) u 2008. godini, učinili su Grčku veoma izloženom šokovima izazvanim svetskom ekonomskom krizom – pad priliva kapitala učinio je spoljnu poziciju zemlje neodrživom, a visok fiskalni deficit i mali fiskalni multiplikatori suzili su manevarski prostor države da kontracikličnim merama ekonomske politike apsorbuje deo negativnih spoljnih šokova na privrednu aktivnost. Stoga je Grčka u 2009. godini ušla u recesiju. Za razliku od drugih evropskih država koje su u 2010. uspele da se stabilizuju, recesija u Grčkoj je u toj godini dodatno produbljena, kao posledica snažnog pada poverenja u održivost javnih finansija, zbog izrazito visokog fiskalnog deficita i veoma visokog javnog duga. Otkriće da je stvarni fiskalni deficit u prethodnim godinama bio višestruko veći od zvanično objavljenog (tako da je procena deficita za 2009. godinu revidirana sa 7% BDP na 15,6% BDP), dodatno je povećalo nepoverenje investitora u održivost javnih finansija. Shodno tome, pristup Grčke međunarodnom finansijskom tržištu je bio ograničen, tako da je bila neophodna pomoć Evropske unije i MMF-a, radi obezbeđenja likvidnosti države (radi servisiranja dospelih obaveza i finansiranja deficita). Ta pomoć je dobijena u okviru Prvog programa ekonomskih reformi (zaključenog sa EU, ECB i MMF-om), koji je podrazumevao sprovođenje snažne fiskalne konsolidacije počev od kraja 2010. godine i niza strukturnih reformi. Po sličnom scenariju zaključen je i Drugi program, koje je podrazumevao sprovođenje dodatnih mera fiskalne konsolidacije od kraja 2012. godine i daljih strukturnih reformi (privatizacija, reforma javnog sektora, i dr.). S obzirom da je fiskalni deficit Grčke bio izrazito visok, te da je on uglavnom strukturne prirode, tj. posledica diskrecionih odluka o smanjenju poreza i povećanju rashoda, sprovođenje snažne fiskalne konsolidacije je bilo neophodno i opravdano.

Makroekonomski podaci za 2014. i preliminarne procene za 2015. (pravljene pre dolaska na vlast radikalne levice) ukazuju da su sprovedene mere fiskalne konsolidacije i druge strukturne reforme počele da daju rezultate – fiskalni deficit je smanjen na 2,9% BDP-a, deficit tekućeg računa platnog bilansa je eliminisan, tako da je u 2014. ostvaren suficit od 1,2% BDP-a, a BDP je posle pada u šest prethodnih godina, u 2014. zabeležio realan rast od 0,6%, dok je stopa nezaposlenosti opala sa 27,5% (u 2013. godini) na 23,5% (u 2015.) godini. Zaustavljanje reformi i fiskalne konsolidacije sredinom 2014. godine, te radikalna zaokret sa izborom nove Vlade početkom 2015. godine uticao je na snažan pad poverenja investitora i potrošača, što je učinilo da pozitivna kretanja iz 2014. godine budu usporena ili preokrenuta u negativnom smeru. Sporiji rast privredne aktivnosti od planirane, te posledično veći fiskalni deficit dovele su

do potrebe da Treći program reformi, zaključen u avgustu 2015. obuhvati strožije mere fiskalne konsolidacije, nego što je prvobitno planirano, kako bi se postigli prvobitno planirani fiskalni ciljevi. Tako će se odustajanje od reformi u njihovoj završnoj fazi, kada su najteže mere konsolidacije već bile sprovedene i počele da daju rezultate, negativno odraziti na privredni oporavak i makroekonomsku stabilizaciju, jer će nakon novog kolebanja biti znatno teže povratiti poverenje investitora.

Mitovi

U našoj i u svetskoj javnosti se često iznose neutemeljene tvrdnje u vezi sa ekonomskom krizom u Grčkoj i sprovedenim programima fiskalne konsolidacije, koje najčešće ne korespondiraju sa činjenicama i deluju zbujujuće na širu javnost, pre svega u pogledu potrebe za sprovođenjem fiskalne konsolidacije i u pogledu njenih efekata.

Tako se u javnosti često navodi tvrdnja da je pad privredne aktivnosti u Grčkoj, koji je od 2008. do 2013. godine kumulativno iznosio 26,2%, posledica mera štednje. Podaci o stopi rasta BDP-a (Grafikon 1.) pokazuju da je snažan pad privredne aktivnosti u Grčkoj počeo još 2008. godine, znatno pre sprovođenja fiskalne konsolidacije čija implementacija je započeta krajem 2010. godine. Prema tome pad BDP pre 2011. godine ne može se pripisati fiskalnoj konsolidaciji, odnosno merama štednje, dok se pad BDP nakon toga može znatnim delom, mada ne u celini, pripisati merama štednje. Stoga se zaključuje da je recesija u grčkoj pre svega posledica niskog nivoa konkurentnosti privrede i posledičnih strukturnih neravnoteža (visok spoljnotrgovinski deficit), te nepoverenja investitora u makroekonomsku stabilnost zemlje (što se odražava na pad investicija). Tako su jedini troškovi rada u periodu od 2001. do 2010. u Grčkoj osetno porasli (za oko 12%), dok su u ostatku Evro-zone blago opali (za oko 3%), čime je narušena konkurentnost privrede. To je posledica strategije rasta zasnovane na domaćoj potrošnji, finansiranoj zaduživanjem i rastom zarada iznad rasta produktivnosti, kao i nemogućnosti da se međunarodna konkurentnost popravi depresijacijom valute (zbog članstva u monetarnoj uniji). Sprovedena fiskalna konsolidacija je takođe doprinela padu BDP-a, ali je njen uticaj manji od uticaja faktora povezanih sa konkurentnošću i makroekonomskom nestabilnošću, jer su u maloj, otvorenoj privredi, sa relativno nerazvijenom industrijom, i velikom zavisnošću od izvoza usluga (turizam), fiskalni multiplikatori po pravilu nisu visoki. S druge strane, moguće je da je drugačijom strukturom i dinamikom fiskalne konsolidacije bilo moguće ostvariti manje negativne efekte na privredni rast. Na to ukazuje podatak da je ukupno smanjenje rashoda i povećanje prihoda, usled primene mera fiskalne konso-

lidacije znatno veće od ostvarenog smanjenja deficita, a da se razlika može pripisati promeni strukture privrede, kao i negativnim efektima fiskalnog prilagođavanja na privrednu aktivnost.

Druga tvrdnja koja se često iznosi u javnosti ukazuje da fiskalna konsolidacija ne doprinosi smanjenju fiskalnog deficita, jer je posledični pad BDP i poreskih prihoda veći od direktnih efekata konsolidacije. Podaci o kretanju fiskalnog deficita ukazuju na suprotno – da je kroz sprovođenje mera fiskalne konsolidacije fiskalni deficit Grčke u periodu od 2009. do 2014. godine smanjen za 13,5% BDP, sa 15,6% BDP-a, na oko 2,1% BDP-a. Time se potvrđuje pravilo da je za smanjenje fiskalnog deficita koji je nastao usled diskrecionih mera (smanjenje poreza/povećanje rashoda) neophodno sprovesti diskrecione mere sa suprotnim znakom (povećanje poreza/smanjenje potrošnje).

Treća tvrdnja koja se iznosi u javnosti ukazuje da visoke (zeleniške) kamate koje Grčka plaća na javni dug bitno doprinose njenom fiskalnom deficitu. Visina kamata po kojima se zemlja zadužuje na tržištu zavisi od održivosti njenih javnih finansija, perspektiva privrednog rasta i uslova zaduživanja na svetskom finansijskom tržištu. Zbog politike izrazito visokog deficita i posledičnog rasta javnog duga, koji je još od 1999. godine kontinuirano na nivou od preko 100% BDP-a, i kamatne stope na zajmove Grčkoj su rasle. Međutim, Prvim programom iz 2010. godine izvršeno je znatno restrukturiranje javnog duga – dug prema privatnim poveriocima (pre svega bankama i investicionim fondovima) velikim delom je otplaćen pozajmicama Grčkoj od strane država članica Evropske unije, pri čemu su kamatne stope na pozajmice od država članica EU bile veoma niske, a period otplate produžen (prosečan rok dospeća javnog duga Grčke iznosi oko 17 godina). Na taj način su države članice EU dale znatan doprinos fiskalnoj konsolidaciji u Grčkoj, kroz znatno umanjenje troškova kamata u 2011. i narednom godinama. Tako je efektivna kamatna stopa na ostatak duga Grčke (rashodi kamata/javni dug) opala sa 4,9% u 2011. na 2,5% u 2014. godini, što je u proseku uticalo da rashodi kamata (i ukupni rashodi, te ukupni fiskalni deficit) budu manji za oko 4% BDP-a godišnje. Efektivna kamatna stopa na dugoročno zaduživanje države od 2,5% se smatra veoma povoljnom, čak i za zemlje sa znatno nižim nivoom duga i boljim makroekonomskim performansama od Grčke. Poređenja radi, u 2014. godini Grčka je sa dugom od 170% BDP-a plaćala kamatu od 4,5% BDP-a, dok je Srbija sa dugom od oko 70% BDP-a plaćala na ime kamata oko 3% BDP (efektivna kamatna stopa za Srbiju iznosi 4,2%). Navedeni podaci ukazuju da je Grčka kroz dva programa dobila efektivan otpis znatnog dela budućih obaveza (kroz smanjenje kamata i produženje perioda otplate), te da

je ostatak fiskalnog prilagođavanja potrebno sprovesti kroz druge mere. S druge strane, često se iznosi tvrdnja da su zemlje EU odobravanjem pomoći Grčkoj kroz dva programa pomoći praktično spasavale svoje banke od velikih gubitaka po osnovu potencijalnog otpisa duga Grčke. Ova tvrdnja je u velikoj meri tačna, pri čemu je argument za sprovođenje takve politike potreba da se obezbedi stabilnost bankarskog sistema, dok je nedvosmislen nedostatak ove odluke prebacivanje troškova rizičnog ponašanja menadžmenta ovih banaka sa njihovih akcionara na sve poreske obveznike.

Četvrta tvrdnja, koja je naročito rasprostranjena u javnosti, odnosi se na to da Grčka za razliku od drugih zemlja (npr. Nemačke 1953. godine) nije dobila otpis javnog duga. Međutim, činjenice su sasvim drugačije, jer je Grčka je 2012. godine dobila otpis 105 milijardi evra javnog duga od privatnih poverioca (uglavnom banaka) što je u trenutku otpisa predstavljalo oko 28% njenog javnog duga. Osim toga preuzimanjem najvećeg dela javnog duga Grčke od strane nekomercijalnih poverilaca (država članica EU i međunarodnih organizacija) kamatne stope na grčki dug su drastično smanjene u odnosu na tržišne kamatne stope po kojima se zaduživala Grčka, ali i u odnosu na kamatne stope po kojima se zadužuju druge zemlje (npr. Srbije, Hrvatska, Mađarska). U zavisnosti koja kamatna stopa se uzme kao referentna procenjuje da je smanjenjem kamatnih stopa indirektno otpisano između 1/3 i 1/2 grčkog duga. Zabluda da Grčkoj nije otpisivan dug verovatno proizlazi iz toga što je ubrzo nakon otpisa dug dostigao iznos blizak onom od pre otpisa!? Tri su osnovna razloga zašto je Grčki dug ubrzo nakon otpisa skoro dostigao stari nivo. Prvi je u tome što je Grčka izvršila dokapitalizaciju svojih banaka kako bi sprečila njihov bankrot³, a drugi što je zbog kašnjenja u fiskalnoj konsolidaciji fiskalni deficit i nakon otpisa duga i dalje bio visok, pa je njegovo finansiranje dovelo do ponovnog snažnog rasta javnog duga. Na rast odnosa duga i BDP-a uticao je i oštar pad BDP u 2012. i 2013. godini.

Sledeća rasprostranjena zabluda je da su banke, naročito strane, ostvarile enormnu zaradu na kreditima koje su odobravale Grčkoj. Međutim, istina je sasvim drugačija – banke su otpisom velikog dela kredita 2012. godine ostvarile velike gubitke na grčkom javnom dugu. Kako je poslovanje sa Grčkom uticalo na banke najbolje pokazuje primer Kipra, čiji bankarski sistem je bio na ivici bankrota nakon otpisa duga Grčkoj. Gubitak u poslo-

³ U javnosti je prisutna pomalo apsurdna tvrdnja prema kojoj je Grčka spasila svoje banke da bi se zaštitili interesi svetskih moćnika. Spašavanje Grčkih banaka je pre svega u interesu građana Grčke, jer bi njihov masovan bankrot dodatno produbio krizu u zemlji. Hipotetički masovan bankrot Grčkih banaka nepovoljno bi uticao i na zemlje jugoistočne Evrope u kojima su Grčke banke prisutne, dok bi nepovoljan uticaj na razvijene zemlje bio relativno skroman.

vanju sa Grčkom su ostvarile i velike zapadne banke, ali su one zbog svoje veličine mogle lakše da podnesu gubitke. Kao i slučaju prethodnih zabluda i u ovom slučaju postoji razlog koji je površnog posmatrača verovatno doveo u zabludu. Naime radi se o tome da je Grčka u periodu kada je dogovor sa poveriocima bio doveden u pitanje pozajmila nekoliko milijardi evra za premošćavanje likvidnosti po vrlo visokim kamatnih stopama. Međutim, učešće tih skupih kredita u ukupnim kreditima je bilo malo beznačajno, pa oni nisu znatno uticali na kretanje prosečnih efektivnih kamatnih stopa.

Sledeća zabluda u vezi sa grčkim javnim dugom je ta što se često tvrdi da Grčka nema perspektivu za oporavak privrede zbog ogromnih troškova servisiranja duga. Međutim, troškovi servisiranja javnog duga Grčke (kao % BDP-a) u narednih desetak godina biće manji od troškova servisiranja javnog duga mnogih evropskih zemalja uključujući i Srbiju. Razlog za to je što su grčke kamatne stope vrlo niske, a osim toga dug ima prosečnu ročnost od 17 godina, što je duplo duža ročnost nego u drugim zemljama. Prema tome servisiranje javnog duga neće predstavljati za Grčku veći teret u odnosu na BDP nego što je to slučaj sa drugim evropskim zemljama. Međutim, i u ovom slučaju postoje činjenice koje prividno podržavaju ovu zabludu, a to je da će grčki javni dug pod postojećim uslovima finansiranja u budućnosti ostati vrlo visok. Ako bi Grčka pokušala da smanji nivo zaduženosti iz visokog fiskalnog suficita, to bi verovatno dovelo do ekonomskog iscrpljivanja zemlje. Stoga je prilično izvesno da je za oporavak Grčke neophodno da se deo javnog duga otpiše, nakon što Grčka stabilizuju deficit na vrlo niskom nivou ili pređe na suficit. Pri tome, problem Grčke nisu visoki troškovi servisiranja duga u narednim godinama, nego nemogućnost da smanji apsolutni nivo duga, niti njegov odnos prema BDP-u.

Konačno, pogrešna tvrdnja koja se iznosi u evropskoj javnosti, zasniiva se na stanovištu da Grčka ne sprovodi reforme, već da očekuje da teret njene potrošnje trajno finansiraju poreski obveznici drugih evropskih zemalja. Prema zvaničnim podacima, fiskalni deficit Grčke je u periodu od 2009. do 2014. godine smanjen za 13,5% BDP, dok je strukturni fiskalni deficit smanjen za čak 16,7% BDP-a (tako da je u 2014. godini ostvaren strukturni suficit od 2% BDP-a). Reč je o veoma velikom fiskalnom prilagođavanju u relativno kratkom periodu, što je i bilo neophodno s obzirom na visinu deficita i dinamiku javnog duga. Prvi program fiskalne konsolidacije (2010-2011.) je bio ravnomerno raspodeljen na smanjenje rashoda i povećanje poreza, dok je drugi program (2013-2014.) u većoj meri bio zasnovan na smanjenju potrošnje. Kao posledica recesije i fiskalne konsolidacije, prosečan raspoloživi dohodak domaćinstava je u prethodnih pet godina opao za oko 35%, što ukazuje da je u Grčkoj

uložen veliki napor za povratak održivosti javnih finansija. Osim toga, znatan deo posla je urađen i u domenu strukturnih reformi, na šta ukazuje i visoka pozicija Grčke na OECD listi zemalja, rangiranih prema brzini sprovođenju preporuka za ubrzanje privrednog rasta.

Pouke

Kriza grčkog javnog duga pruža mogućnost da izvlačena većeg broja pouka od kojih je većina njih relevantna za Srbiju.

Važno je da rast privrede bude dugoročno održiv, a rast je održiv ako se ostvaruju uz male unutrašnje i spoljne neravnoteže. Grčka je u periodu 2001-2007. ostvarivala visoke stope rasta BDP-a i još brži rast dohodaka i potrošnje građana, ali je istovremeno imala visok deficit u tekućem platnom bilansu i visok fiskalni deficit. Ovakav model rasta znači da se veliki deo investicija i potrošnje finansira stranim kreditima ili stranim direktnim investicijama. Problem su još veći ako se strani krediti koriste za finansiranje tekuće potrošnje, a veći deo stranih investicija ide u sektor nerazmenjivih dobara.

Važno je da se demokratskim procesima kojima se donese odluke o fiskalnoj i drugim ekonomskim politikama uvažavaju dugoročne posledice usvojenih politika. U mladim demokratijama postoji rizik da se uspostavi neodrživ aranžman između političara, koji iz kredita finansiraju visoku potrošnju građana, i građana koji tolerišu njihove koruptivne poslove i daju im podršku na izborima. Političari, birokrate i građani bi trebalo da odole iskušenju da privremeno povećaju potrošnju na račun građana drugih zemalja i na račun budućih generacije svoje zemlje. Povećanje potrošnje uzimanjem stranih kredita koji ne mogu ili ne žele da se vrate ima ograničen dolet, dok je trošenje na račun budućih generacija moralno problematično.

Visok deficit u tekućem platnom bilansu predstavlja rizik ne samo za rast zemlje nego i za održivost njenih javnih finansija. Visok deficit može da se finansira sve dok postoji poverenje stranih investitora, a kad ono nestane iz bilo kog razloga, tada dolazi do prinudnog smanjenja spoljnog deficita, ali i do pada privatne potrošnje, investicija, a time i BDP-a. Pad BDP-a automatski dovodi do pada poreskih prihoda, čim se povećavaju fiskalni deficit i javni dug. Ovo se upravo dogodilo u Grčkoj 2009-2010. godine kada je zbog naglog smanjenja priliva stranog kapitala došlo do pada BDP-a, pre nego što je Vlada preuzela mere štednje.

Važno je da kurs nacionalne valute bude usklađen sa drugim makroekonomskim varijablama, kao što su produktivnost i zarade. Ako kurs nije usklađen sa produktivnošću i zaradama, tada je moguće da zemlja ostvaruje visok

rast uz spoljni deficit, čije finansiranje zavisi od ćudljivosti svetskog tržišta kapitala. Zemlje koje imaju fiksni kurs, kao Grčka, makroekonomske ravnoteže održavaju usklađivanjem plata, penzija i dr. sa kursom. U slučaju zemlje koja ima fleksibilan kurs, kao što Srbija, usklađivanje može da se sprovodi kako politikom dohodaka i kontrolom domaće tražnje, tako i kroz politiku kursa.

Ako država ima visok fiskalni deficit potrebno je da počne što pre sa konsolidacijom, a mere konsolidacije treba da budu dovoljno snažne kako bi se deficit u kratkom roku smanjio na održiv nivo. Pravovremeno preduzimanje snažnih mera konsolidacije je naročito važno u slučaju malih privreda koje imaju nizak kreditni rejting, a uz to nemaju potencijal za primenu fiskalnih stimulansa, kojim bi kroz povećanu državnu potrošnju pokrenuli rast privrede. Veći broj zemalja na početku prethodne krize je upravo primenio takve mere za smanjenje fiskalnog deficita, a one su rezultirale dubokim ali kratkotrajnim padom BDP-a, da bi nakon toga usledio snažan oporavak njihovih privreda. Iskustvo baltičkih zemalja, Rumunije, pa i Srbija u ovoj godini ubedljivo demantuju tvrdnje nekih ekonomista, da mere štednje samo produbljuju krizu. Odlaganje fiskalne konsolidacije i kolebanje tokom njenog sprovođenja samo povećavaju troškove konsolidacije. Oporavak grčke privrede počeo je u drugoj godini nakon primene odlučnih mera fiskalne konsolidacije u 2012. godini.

Iskustvo Grčke, ali i drugih zemalja, ukazuje na to da je za uspeh fiskalne konsolidacije, a time i za održivi rast privrede, neophodna istrajnost u njenom sprovođenju. Čak i kratkotrajno odustajanje od fiskalne konsolidacije nakon početnih dobrih rezultata kao što je to Grčka uradili u ovoj godini, samo povećava troškove fiskalne konsolidacije i odlaže oporavak privrede. U tom smislu, iskustvo Grčke, koja je od fiskalne konsolidacije i strukturnih reformi (privremeno) odustala u njihovoj poslednjoj fazi, pa se zatim vratila na program reformi ali pod lošijim uslovima, može biti poučno i za druge male, otvorene privrede koje ovakve reforme sprovode (npr. Srbija), u smislu da je za uspeh reformi neophodno istrajati na njihovoj doslednoj primeni do kraja, kako početni uspeh u njihovom sprovođenju ne bi bio izgubljen usled gubitaka povezanih sa zaustavljanjem reformi. Osim toga, nedavno iskustvo Grčke pokazuje da države male i srednje veličine (u ekonomskom smislu) ne mogu uticati na promenu principa na kojima funkcioniše globalna ekonomija, jer bi tako nešto bilo moguće tek u sklopu šireg simultanog delovanja većeg broja velikih i ekonomski snažnih zemalja, što je malo verovatno. Nasuprot tome, male i srednje države, na srednjem nivou razvijenosti bi trebalo napor da usmere ka optimizaciji svojih politika u datom kontekstu.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

33

KVARTALNI monitor ekonomskih trendova i politika u Srbiji / glavni i odgovorni urednik Milojko Arsić. - 2011, br. 1 (januar/jul)- . - Beograd (Kamenička 6) : Fond za razvoj ekonomske nauke, 2005 - (Beograd : Alta Nova). - 30 cm

Tromesečno. - Ima izdanje na drugom jeziku: Quarterly monitor of economic trends and policies in Serbia = ISSN 1452-2810

ISSN 1452-2624 = Kvartalni monitor ekonomskih trendova i politika u Srbiji COBISS.SR-ID 126547212